

Sociaal kapitaal en geluksgevoel bij Poolse migranten: De toegevoegde waarde van opleiding

Masterscriptie

Sanne Boom (382766)

Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid
Erasmus School of Social and Behavioural Sciences
Erasmus Universiteit Rotterdam

Eerste beoordelaar: dr. Maja Djundeva
Tweede beoordelaar: dr. Katrien Helmerhorst

Rotterdam, 13 juni 2019

Samenvatting

Door de groei van de groep Poolse migranten in Nederland en het steeds grotere deel hiervan dat van plan is in Nederland te blijven wonen, neemt de relevantie van kennis over deze migranten toe. Er is echter nog weinig onderzoek gedaan naar de link tussen sociaal kapitaal en het geluksgevoel bij migranten specifiek. Het doel van huidige studie is om te onderzoeken wat het verband is tussen sociaal kapitaal en het geluksgevoel van Poolse migranten in Nederland en wat de rol van het opleidingsniveau hierbij is. Hiervoor zijn, via het Basisregistratie Personen, Poolse migranten die na 2004 naar Nederland zijn gekomen benaderd. In de huidige analyse zijn 1129 respondenten meegenomen die een vragenlijst hebben ingevuld. Deze antwoorden zijn geanalyseerd met een moderatie analyse door middel van *ordinary least squares* regressies. Uit de analyses komt naar voren dat zorg voor kinderen, praktische hulp, financiële hulp en aantal soorten hulp geen verband houden met het geluksgevoel. Meer ontvangen emotionele steun hangt wel samen met een verminderd geluksgevoel. Er is geen interactie effect van het opleidingsniveau gevonden, maar wel heeft het ontvangen van weinig emotionele steun of weinig praktische hulp een grotere impact op het geluksgevoel van respondenten met een lage opleiding. Het ontvangen van weinig zorg voor kinderen heeft een grotere impact op het geluksgevoel van respondenten met een hoge opleiding. Deze resultaten suggereren dat het ontvangen van hulp niet per definitie ook zorgt voor een verhoogd geluksgevoel, waar wel vaak vanuit wordt gegaan.

Trefwoorden: geluksgevoel, opleidingsniveau, Poolse migranten, sociaal kapitaal

Inleiding

In de afgelopen jaren zijn steeds meer landen toegetreden tot de Europese Unie. Hierdoor zijn de beperkingen in mobiliteit binnen Europa beduidend afgenomen (Favell, 2008; Fihel, Kaczmarczyk, & Stefańska, 2012). Eén van de gevolgen hiervan is een toename van de migratiestroom van Oost-Europa naar West-Europa, waaronder de migratie van Poolse migranten. Het grootste deel van de mensen die de afgelopen jaren naar Nederland zijn gemigreerd, zijn afkomstig uit Polen (Karpinska & Dykstra, 2018). De groei van het aantal Polen is veel sterker dan de groei van andere migrantengroepen. Dit heeft erin geresulteerd dat er in Nederland inmiddels ongeveer een kwart miljoen Polen wonen (Sociaal en Cultureel Planbureau [SCP], 2018).

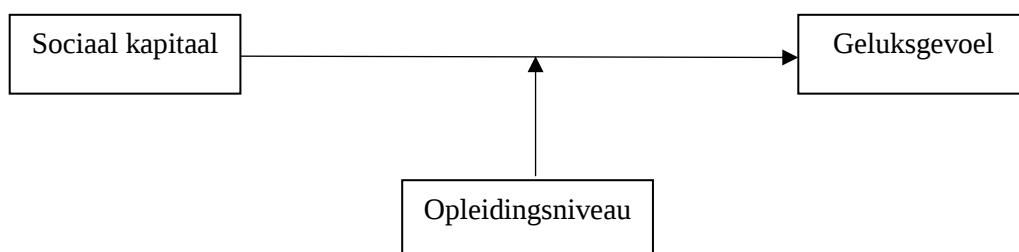
De Poolse migranten in Nederland hebben bij aankomst over het algemeen niet de intentie om lange tijd in Nederland te blijven, maar omdat het leven in Nederland hen veelal bevalt, blijft het grootste deel van de migranten langer dan gepland (SCP, 2018). Uit cijfers van

het Sociaal en Cultureel Planbureau komt naar voren dat driekwart van de Poolse migranten die na 2004 naar Nederland is gekomen, van plan is in Nederland te blijven. Dit geldt voor migranten van alle opleidingsniveaus. Steeds meer Poolse migranten hebben een relatie en meer dan de helft van de Poolse migranten in Nederland heeft één of meer kinderen.

Het migreren naar een ander land kan grote invloed hebben op het leven van migranten (Karipinska & Dykstra, 2018). De migratie kan nieuwe kansen bieden, maar kan ook uitdagingen met zich meebrengen; het kan bijvoorbeeld zorgen voor verstoringen van het vangnet van migranten. Het onderhouden van de banden met het sociale netwerk uit het land van herkomst wordt minder gemakkelijk en het opbouwen van een sociaal netwerk in een nieuwe, onbekende omgeving kan lastig zijn. De mate waarin het lukt om een sociaal netwerk op te bouwen en te onderhouden kan van invloed zijn op de fysieke en mentale gezondheid, waaronder het geluksgevoel, van de migranten (Berkman, Glass, Brissette, & Seeman, 2000). De link tussen het hebben van een sociaal netwerk en het geluksgevoel is mogelijk niet voor iedereen hetzelfde, maar kan voor mensen van verschillende opleidingsniveaus verschillen (Michalos, 2008).

Door de groei van de groep Poolse migranten en de steeds grotere groep die van plan is in Nederland te blijven wonen, neemt de relevantie van kennis over deze groep migranten toe. Hierom zal dit onderzoek de volgende hoofdvraag behandelen: ‘Wat is de relatie tussen sociaal kapitaal en het geluksgevoel bij Poolse migranten in Nederland en hoe wordt dit beïnvloed door opleidingsniveau?’ Om deze vraag te beantwoorden, zullen allereerst twee beschrijvende deelvragen worden behandeld en vervolgens twee verklarende deelvragen:

1. In welke mate bezitten Poolse migranten in Nederland sociaal kapitaal?
2. In hoeverre is er sprake van een geluksgevoel bij Poolse migranten in Nederland?
3. Wat is de relatie tussen sociaal kapitaal en het geluksgevoel bij Poolse migranten in Nederland?
4. In welke mate beïnvloedt opleidingsniveau de relatie tussen sociaal kapitaal en het geluksgevoel bij Poolse migranten in Nederland?

Figuur 1. Conceptueel model van het huidige onderzoek

Theoretisch kader

Sociaal kapitaal is een breed begrip met verschillende definities. Volgens Bourdieu zijn er verschillende vormen van kapitaal, namelijk economisch, sociaal, cultureel en symbolisch kapitaal (Bourdieu, in Cederberg, 2012). Bourdieu stelt dat er pas gesproken kan worden van kapitaal op het moment dat het om te zetten is naar andere bronnen, om op deze manier bepaalde voordelen te behalen. Hierom definieert Bourdieu sociaal kapitaal als een eigenschap van een individu in de context van de samenleving, die ervoor kan zorgen dat dit sociaal kapitaal kan worden omgezet naar economische voordelen (Bourdieu, in Sobel, 2002). In welke mate het individu daar toe in staat is, hangt af van de aard en sterkte van de relaties die hij of zij heeft.

Putnam (2007) definieert sociaal kapitaal als sociale netwerken en de daarbij komende normen van wederkerigheid en betrouwbaarheid. Dit kan zowel bestaan uit *bonding* sociaal kapitaal als *bridging* sociaal kapitaal. *Bonding* sociaal kapitaal zijn de banden die men heeft met mensen waarin ze zichzelf herkennen, terwijl *bridging* sociaal kapitaal de banden zijn die men heeft met mensen die niet op henzelf lijken. Beide vormen van sociaal kapitaal kunnen tegelijkertijd aanwezig of juist afwezig zijn (Cederberg, 2012). Putnam stelt dat sociaal kapitaal een beschermende factor kan zijn die kan compenseren voor weinig economische middelen (Putnam, in Ryan, Sales, Tilki, & Siara, 2008). Voor nieuwe migranten kunnen migrantennetwerken een bron van steun zijn in het vestigingsland, maar ook het opbouwen van contact met mensen van de dominante groep kan voor kansen zorgen (Ryan et al., 2008).

De termen sociaal netwerk, sociale steun en sociaal kapitaal worden vaak als synoniemen gezien. Er zitten echter enige verschillen tussen deze concepten. Een sociaal netwerk kan worden gezien als een mogelijke bron van sociaal kapitaal, omdat sociale netwerken toegang kunnen geven tot sociale steun (Ryan et al., 2008). Sociale netwerken hoeven hierdoor niet per se ook te resulteren in sociaal kapitaal, dit is afhankelijk van de aard van het netwerk en de bronnen die dit netwerk heeft (Cederberg, 2012). Kenmerken van een netwerk kunnen betrekking hebben op onder andere de grootte, dichtheid, homogeniteit en duur van het netwerk (Berkman & Glass, 2000; Berkman et al., 2000). Daarnaast kan er ook variatie zijn in het type steun dat het netwerk geeft. Vaak wordt er een onderscheid gemaakt tussen emotionele, instrumentele, beoordelende en informationele steun. Emotionele steun heeft betrekking op de mate waarin er liefde, steun en begrip wordt getoond door anderen. Instrumentele steun bestaat uit praktische hulp, zoals koken of rekeningen betalen. Beoordelende steun heeft betrekking op het raadgeven en helpen beslissingen te maken. Informationele steun geeft informatie over specifieke diensten of behoeften. Binnen een netwerk kunnen er meerdere vormen van steun aanwezig zijn (Ryan et al., 2008).

De mate waarin het lukt om sociaal kapitaal te vergaren, kan mogelijk invloed hebben op het welzijn. Welzijn is een multidimensionaal concept dat verschillende aspecten van het leven omvat (Puntscher, Hauser, Walde, & Tappeiner, 2015). Het kan worden gedefinieerd als een globaal gevoel van positieve reacties op iemands leven door een balans tussen materiële en psychologische behoeften (Prilleltensky, 2008; Puntscher et al., 2015). Dit kan zowel in lichamelijk als geestelijk opzicht zijn en is subjectief van aard, het gaat om de beleving van de persoon zelf. Door deze subjectiviteit kan het lastig zijn het welzijn van een persoon te meten. Hierom wordt welzijn veelal meetbaar gemaakt door het geluksgevoel te meten. Het geluksgevoel kan worden gezien als een belangrijke indicator voor iemands welzijn (Ryff, 1989). Een gelukkig persoon heeft lagere niveaus van angst, vijandigheid, spanning en schuld en hogere niveaus van energie, vitaliteit, activiteit en zelfvertrouwen (Michalos, 2008). Daarnaast hangt het geluksgevoel samen met een emotioneel stabielere persoonlijkheid, een sterke sociale oriëntatie en warme, bevredigende sociale relaties.

Relatie tussen sociaal kapitaal en geluksgevoel. Er is steeds meer overeenstemming dat er een relatie bestaat tussen sociaal kapitaal en de fysieke en mentale gezondheid, waar het geluksgevoel onderdeel van uitmaakt (Berkman et al., 2000). Er zijn verschillende theorieën over de aard van deze relatie. Een van de eerste personen die onderzoek deed naar deze link was de socioloog Emile Durkheim (Berkman & Glass, 2000; Berkman et al., 2000; Kawachi & Berkman, 2001). Hij stelde vast dat mensen op twee manieren verbonden zijn met de samenleving: (1) door middel van hechting, wat betrekking heeft op de banden die een individu heeft met anderen en (2) door middel van regulatie, wat betrekking heeft op de mate waarin iemand is ingebed in de waarden en normen van de samenleving (Berkman & Glass, 2000).

Meer recente theorieën over het verband tussen sociaal kapitaal en mentale gezondheid zijn het *main effect* model en het stress-buffering model van Cohen en Wills (Cohen & Wills, in Kawachi & Berkman, 2001). Het *main effect* model stelt dat het hebben van sociale relaties in het algemeen een positief effect heeft op de mentale gezondheid van een individu. Dit effect loopt via verschillende paden. Ten eerste kunnen sociale relaties bepaalde normen overbrengen met betrekking tot het belang van gezond gedrag, zoals regelmatig bewegen. Dit gezondheid bevorderende gedrag kan op zijn beurt weer een positieve invloed hebben op de mentale gezondheid. Ten tweede zorgen sociale netwerken voor een positieve psychologische staat, waaronder een gevoel van geborgenheid, wat zowel direct invloed heeft op de mentale gezondheid als indirect via het stimuleren van zelfzorg en via neuro-endocrine reacties op stress. Ten derde zorgt de deelname aan sociale netwerken voor een grotere kans op toegang tot steun. Het stress-buffering model stelt, in tegenstelling tot het *main effect* model, dat sociale

banden enkel van belang zijn voor de mentale gezondheid in tijden van stress. Door het hebben van sociale steun worden bepaalde reacties die nadelig kunnen zijn voor de mentale gezondheid voorkomen of gereguleerd. Ten eerste zorgt de ervaren aanwezigheid van steun in tijden van stress voor een positievere kijk op de situatie, wat de kans op negatieve emotionele reacties en gedragingen vermindert. Ten tweede kan ervaren steun zorgen voor minder negatieve reacties op stressvolle gebeurtenissen en kan het de psychologische reacties op stress verminderen. Voor beide modellen geldt echter dat de positieve en negatieve gevolgen van het hebben van sociale relaties niet voor iedereen hetzelfde zijn. Er zijn systematische verschillen voor mensen die verschillen wat betreft geslacht, socio-economische status (waaronder opleidingsniveau) en levensfase. Mensen met een lagere socio-economische status hebben over het algemeen minder kans om steun te ontvangen, terwijl ze een disproportioneel grotere last dragen van de betrokkenheid in het netwerk. Ondanks dat er in huidig onderzoek niet zal worden gekeken naar de verschillen tussen het *main effect* model en het stress-buffering model, illustreren de modellen dat sociaal kapitaal via vele wegen een invloed heeft op de mentale gezondheid en daarmee het geluksgevoel.

Als wordt gekeken naar de toepasbaarheid van het *main effect* model en het stress-buffering model voor migranten, valt op dat hier weinig onderzoek naar gedaan is. Het onderzoek van Xu (2019) kijkt naar deze modellen bij migranten in China. Hieruit komt naar voren dat de invloed van sociale relaties op de gezondheid voor deze migranten zowel te verklaren is via het *main effect* model als via het stress-buffering model. Meer onderzoek is beschikbaar als wordt gekeken naar de algemene relatie tussen sociaal kapitaal en het geluksgevoel bij migranten, onderzoek naar Poolse migranten specifiek is echter niet beschikbaar. Het onderzoek van McMichael en Manderson (2004) laat zien dat het verloren gaan van sociale netwerken in het land van herkomst na de migratie bij Somalische migranten in Australië een significante bron is voor bedroefdheid, stress, angst en depressie. Prilleltensky (2008) ondersteunt deze bevindingen voor migranten in de Verenigde Staten. De aanwezigheid van steun vanuit de omgeving in het vestigingsland en sociaal kapitaal zijn protectieve factoren voor het welzijn, waaronder geluksgevoel, van migranten. Isolatie en het verloren gaan van sociale netwerken, in het land van herkomst of het vestigingsland, zijn daarentegen risicofactoren voor het geluksgevoel.

Geluksgevoel bij migranten. Migratie kan gepaard gaan met kansen, wat een positieve invloed kan hebben op het geluksgevoel van de migranten, maar er zijn ook verschillende obstakels waar migranten tegenaan kunnen lopen, wat weer een negatieve invloed op het geluksgevoel kan hebben. Wright (2010) kijkt naar de zaken waar migranten uit Peru in London

en Madrid tegenaan lopen. Allereerst komt naar voren dat deze migranten een verlies van autonomie ervaren doordat ze niet volledig zichzelf kunnen zijn, willen ze geaccepteerd worden. Daarnaast kan er een vermindering van het geluksgevoel plaatsvinden, doordat het leven in het vestigingsland anders kan zijn ingedeeld dan de migranten gewend zijn. Gescheiden zijn van familie kan ook een negatieve impact hebben op het geluksgevoel van de migranten. Als laatste kan het verlies van status na de migratie zorgen voor een verminderd geluksgevoel. Migranten zijn relatief vaak gedwongen werk onder hun niveau aan te nemen (Wright, 2010).

Er zijn echter ook onderzoeken die een toename van het geluksgevoel vinden na de migratie. McGhee, Heath en Trevena (2012) kijken in hun kwalitatieve onderzoek naar Poolse migranten in het Verenigd Koninkrijk. In hun onderzoek geven de meeste migranten juist aan dat ze gelukkiger zijn na hun migratie dan in de tijd dat zij in Polen woonden, zelfs als zij er economisch op achteruit zijn gegaan. Deze migranten geven aan dat hun migratie hen kansen heeft gegeven die ze nooit zouden hebben gekregen in Polen, wat hun geluksgevoel ten goede komt. Gezien de variatie in uitkomsten van onderzoeken, kan er geen eenduidig antwoord worden gegeven over het geluksgevoel van migranten.

Relatie tussen opleidingsniveau en geluksgevoel. Opleidingsniveau heeft invloed op vele aspecten van het leven van een individu, waaronder ook op het geluksgevoel (Michalos, 2008). Er zijn verschillende onderzoeken gedaan naar de link tussen opleidingsniveau en het geluksgevoel van een individu, maar de resultaten over deze relatie zijn niet eenduidig (Michalos, 2008; Nikolaev & Rusakov, 2016). Zo komt naar voren dat het geluksgevoel onder andere afhankelijk is van de kennis en ideeën die een individu bezit, ook wel menselijk kapitaal genoemd, waarbij opleiding als primaire bron wordt gezien (Michalos, 2008). Cuñado en Pérez de Gracia (2012) vinden in hun onderzoek naar de algemene populatie in Spanje dat het opleidingsniveau een significant en positief effect heeft op het geluksgevoel. Dit effect is zowel direct als indirect, waarbij het indirecte effect loopt via een hoger inkomen en een grotere kans op werk. Ook als er wordt gecorrigeerd voor inkomen, arbeidsstatus en andere socio-economische variabelen blijft het effect van opleidingsniveau op het geluksgevoel bestaan. Dit verband wordt verklaard door het verkrijgen van zelfvertrouwen door het vergaren van kennis. Michalos (2008) benoemt echter dat hier tegenover ook onderzoeken staan die stellen dat opleiding slechts een zeer klein direct effect heeft op het geluksgevoel. Er zou zelfs een negatieve correlatie zijn tussen opleiding en het geluksgevoel, mogelijk doordat een hoger opleidingsniveau zorgt voor hogere ambities die lastiger te vervullen zijn (Nikolaev & Rusakov, 2016). Een bemoeilijkende factor is dat opleidingsniveau verschillende effecten voor verschillende groepen kan hebben. Als bijvoorbeeld wordt gekeken naar verschillende

leeftijdsgroepen dan komt naar voren dat tot 30 jaar mensen met een lager opleidingsniveau over het algemeen gelukkiger zijn, maar dat na deze periode hoger opgeleide mensen gelukkiger zijn (Nikolaev & Rusakov, 2016).

Als wordt gekeken naar het verband tussen opleidingsniveau en het geluksgevoel bij migranten specifiek, dan zijn de resultaten ook niet eenduidig. In het onderzoek van Prilleltensky (2008) komt naar voren dat onderzoeken naar migranten in Zweden en het Verenigd Koninkrijk aantonen dat een hoger opleidingsniveau een buffer kan zijn voor het welzijn en geluksgevoel van deze migranten en dat deze migranten over het algemeen langer leven. De meta-analyse van Porter en Haslam (2005) laat echter een ander beeld zien, namelijk dat migranten met een hogere opleiding het slechter doen op het gebied van mentale gezondheid dan migranten met een lagere opleiding. Mogelijk dat dit verband houdt met het verlies van status na de migratie. Steinmann (2018) benoemt in zijn onderzoek naar migranten in Duitsland dat hoger opgeleide migranten vaker relatieve deprivatie ervaren, doordat ze, vaker dan lager opgeleide migranten, meer in contact komen met mensen uit het vestigingsland en zichzelf vaker met deze groep vergelijken.

Hypothesen

Op basis van de bovenstaande literatuur kunnen er verschillende hypothesen worden opgesteld. Allereerst wordt er verwacht dat er een positieve relatie bestaat tussen sociaal kapitaal en het geluksgevoel (H_1), oftewel dat migranten met meer sociaal kapitaal aangeven zich gelukkiger te voelen dan migranten met minder sociaal kapitaal. Dit wordt verwacht aangezien deze resultaten bij andere migrantengroepen ook zijn gevonden (McMichael & Manderson, 2004; Prilleltensky, 2008; Xu, 2019). Daarnaast wordt verwacht dat migranten met veel sociaal kapitaal en weinig menselijk kapitaal (of lager opleidingsniveau) over het algemeen het gelukkigst zijn (H_2). Dit wordt verwacht vanwege de combinatie van een verbeterde leefsituatie in het vestigingsland en het hebben van steun door hechte banden. Hierbij wordt menselijk kapitaal gezien in termen van hoogst afgeronde opleiding. Bij migranten met veel sociaal kapitaal en veel menselijk kapitaal wordt verwacht dat zij een lager geluksgevoel hebben dan de voorgaande groep (H_3), doordat ze mogelijk te maken krijgen met statusverlies na hun migratie. Wel kan het beschikken over een steunend netwerk voor een groter geluksgevoel zorgen. Voor migranten met weinig sociaal kapitaal en weinig menselijk kapitaal wordt verwacht dat zij relatief ongelukkig zijn (H_4), aangezien zij weinig steun ontvangen uit hun netwerk in verhouding met de migranten met veel sociaal kapitaal. Wel kan de mogelijke verbeterde leefsituatie na migratie voor een groter geluksgevoel zorgen. Als laatste wordt

verwacht dat de migranten met weinig sociaal kapitaal en veel menselijk kapitaal het ongelukkigst zijn, gezien de combinatie van mogelijk statusverlies na migratie en het ontbreken van een steunend netwerk (H₅).

Wetenschappelijke relevantie

Het is zowel vanuit wetenschappelijk oogpunt als vanuit maatschappelijk oogpunt relevant om te kijken naar de link tussen sociaal kapitaal en het geluksgevoel bij migranten en welke rol opleiding speelt in deze relatie. De wetenschappelijke relevantie heeft betrekking op het ontbreken van bepaalde informatie. In het verleden is er al veel onderzoek gedaan naar de link tussen sociaal kapitaal en fysieke gezondheid, maar er is nog relatief weinig gekeken naar de link tussen sociaal kapitaal en mentale gezondheid, waar het geluksgevoel onder geschaard kan worden (Kawachi & Berkman, 2001). Eerdere onderzoeken richtten zich voornamelijk op de link tussen sociaal kapitaal en het geluksgevoel in de algemene populatie en niet op migranten specifiek (Chu, Shen, & Yang, 2018). Migranten bevinden zich echter in een unieke situatie waarbij, naast sociale netwerken in het vestigingsland, er ook sociale netwerken op verdere afstand in het land van herkomst aanwezig kunnen zijn. Het is daarom mogelijk dat er voor migranten een andere relatie bestaat tussen sociaal kapitaal en het geluksgevoel dan voor de algemene populatie.

Daarnaast is er ook nog relatief weinig bekend over de invloed van het opleidingsniveau op het verband tussen sociaal kapitaal en het geluksgevoel. Wat bekend is, is dat de effecten van het hebben van sociale banden, zowel de negatieve als de positieve effecten, niet voor iedereen hetzelfde zijn (Kawachi & Berkman, 2001). Er zijn systematische verschillen voor mannen en vrouwen, voor mensen met verschillende sociaaleconomische posities, waar opleidingsniveau een onderdeel van is, en voor mensen in verschillende levensfasen. Zoals eerder besproken, is er geen eenduidig beeld over de invloed van opleiding voor migranten specifiek. Er zijn onderzoeken die vinden dat een hoger opleidingsniveau een buffer kan zijn voor het geluksgevoel van migranten enerzijds en onderzoeken die stellen dat migranten met een hogere opleiding slechter scoren als het aankomt op het geluksgevoel anderzijds (Porter & Haslam, 2005; Prillienlensky, 2008; Steinmann, 2018). Hierom is het relevant om te onderzoeken welke rol het opleidingsniveau speelt in de relatie tussen sociaal kapitaal en het geluksgevoel van Poolse migranten.

Maatschappelijke relevantie

Naast relevantie op wetenschappelijk gebied heeft de huidige onderzoeksvraag ook maatschappelijke relevantie. Migratie kan worden gezien als een bijzonder stressvolle gebeurtenis en hierom kan migratie impact hebben op verschillende aspecten van het leven van de migrant, waaronder het geluksgevoel (Bradley & Van Willigen, 2010). Het geluksgevoel van migranten heeft op zijn beurt ook weer een breed scala aan implicaties. Zo komt er uit onderzoek naar voren dat er een positief verband is tussen subjectief welzijn, waar geluksgevoel een onderdeel van uitmaakt, en gezondheid, waarbij subjectief welzijn mogelijk een protectieve factor voor gezondheidsproblemen is (Stephoe, Deaton, & Stone, 2014).

Het belang van het geluksgevoel reikt echter verder dan de implicaties voor het individu zelf. Het geluksgevoel van inwoners, waaronder migranten, heeft implicaties voor de gehele samenleving. Enkele voorbeelden hierbij zijn terug te vinden in de onderzoeken van Oswald, Proto en Sgroi (2015) en van Nikolic-Ristanovic (2014). Zo zijn werknemers die zich gelukkiger voelen productiever (Oswald et al., 2015). Hiernaast zijn er ook aanwijzingen dat mensen die zich gelukkiger voelen minder snel de criminaliteit ingaan (Nikolic-Ristanovic, 2014). Gezien de brede impact van het geluksgevoel, zowel op het individu als op de samenleving, is het van belang om te kijken welke factoren een invloed hebben op dit geluksgevoel van migranten.

Methode

Onderzoeksaanpak

Voor huidig onderzoek is gebruik gemaakt van de data van het onderzoek ‘Families of Poles in the Netherlands’. Dit is een kwantitatieve dataset die kijkt naar verschillende aspecten van het leven van Poolse migranten in Nederland (Karpinska, Fokkema, Conkova, & Dykstra, 2016). Er is enkel gekeken naar de eerste golf. De ‘Families of Poles in the Netherlands’ vragenlijst bevraagd verschillende onderwerpen, waarbij voor huidig onderzoek de onderwerpen met betrekking tot de achtergrondinformatie van de migranten, de gezondheid en het welzijn en de netwerken en steun relevant zijn.

De dataverzameling heeft plaatsgevonden tussen oktober 2014 en april 2015. De deelnemers kregen een brief met uitleg over het onderzoek met daarbij een link met persoonlijke code voor de online vragenlijst. Het invullen van de vragenlijst duurde ongeveer 45 tot 60 minuten en de deelnemers hadden de keuze de vragenlijst in het Pools of in het Nederlands in te vullen. De benaderde personen die na twee weken nog niet de vragenlijst hadden ingevuld, ontvingen een herinneringsbrief en twee weken later een telefonische herinnering. Indien nodig,

ging een onderzoeker naar het huis van de benaderde persoon. Voor deelname aan het onderzoek hebben de participanten een VVV bon van 20 euro ontvangen.

Voor de dataverzameling is de internationale code voor markt- en sociaalwetenschappelijk onderzoek van de *International Chamber of Commerce* (ICC) en de *European Society for Opinion and Market Research* (ESOMAR) gevolgd. Deze code stelt onder andere dat de respondenten vrijwillig deelnemen aan het onderzoek en dat de respondenten voor hun keuze tot deelname volledig zijn geïnformeerd met adequate en niet-misleidende informatie over het algemene doel en de algemene aard van het onderzoek (ICC/ESOMAR, 2008). Daarnaast moet er gegarandeerd worden dat data enkel wordt gebruikt voor de vooraf opgestelde onderzoeksdoeleinden. Dit onderzoek is getoetst door de ethische commissie van de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Respondenten

De doelgroep van huidige studie zijn Poolse migranten die in Nederland wonen. De sample waar mee gewerkt is, is een steekproef uit de gegevens van de Basisregistratie Personen (BRP) door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Er is gebruik gemaakt van *simple random sampling*, waardoor alle leden van de populatie een even grote kans hadden om gekozen te worden. De respondenten moesten aan verschillende criteria voldoen voor inclusie: (1) geboren zijn in Polen en tenminste één Poolse ouder hebben, (2) geregistreerd staan in de het BRP, (3) voor het eerst geregistreerd in het BRP tussen 1 januari 2004 en de tijd van sampling en (4) tussen 18 en 49 jaar zijn ten tijde van de meest recente registratie. In totaal hebben 1131 respondenten deelgenomen aan het onderzoek. Dit is een *response rate* van 51.4%. Voor de analyse zijn er 1129 respondenten meegenomen, twee respondenten zijn geëxcludeerd vanwege een ingevulde leeftijd onder de 18 jaar.

Variabelen

Geluksgevoel. Om te meten in hoeverre er sprake is van een geluksgevoel bij de respondenten is er gebruik gemaakt van de vraag “Hoe gelukkig zou je zeggen dat je bent?”. Hierbij kon geantwoord worden op een Likertschaal van 1 (*heel gelukkig*) tot 5 (*ongelukkig*). Voor huidige analyse is deze schaal gecodeerd van laag naar hoog, waardoor een score van 1 staat voor *ongelukkig* en een score van 5 voor *heel gelukkig*.

Sociaal kapitaal. Het sociaal kapitaal van de respondenten is op twee manieren gemeten. Allereerst is er gekeken van hoeveel personen de respondenten steun ontvangen per soort hulp in de afgelopen 12 maanden. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen emotionele steun,

zorg voor kinderen, praktische steun en financiële steun. Een voorbeeld van een vraag hiervoor is: “Terugkijkend op de laatste 12 maanden, wie zijn de mensen met wie je meestal belangrijke persoonlijke zaken bespreekt?”. Hierbij werd een lijst weergegeven van personen die eerder in de vragenlijst voorbij zijn gekomen en nog in leven zijn. Daarnaast konden de respondenten ook aangeven van hoeveel personen die niet in de lijst stonden zij de desbetreffende soort hulp hebben ontvangen. De aantallen van deze vragen zijn bij elkaar opgeteld. Voor elke soort hulp is deze procedure herhaald.

Ten tweede is er voor de respondenten gekeken hoeveel verschillende soorten hulp zij hebben ontvangen de laatste 12 maanden. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen emotionele steun, zorg voor kinderen, praktische steun en financiële steun. Als de respondent bij de desbetreffende soort hulp heeft aangegeven van één of meerdere personen hulp te hebben ontvangen, telt dit als het ontvangen van hulp. In het geval dat de respondent heeft aangegeven van niemand deze hulp te hebben ontvangen of in het geval dat de respondent bij desbetreffende vraag niks heeft ingevuld, wordt er vanuit gegaan dat de respondent deze hulp niet heeft ontvangen. Vervolgens zijn alle soorten hulp die zijn ontvangen bij elkaar opgeteld.

Opleiding. Het opleidingsniveau van de respondenten is bepaald aan de hand van de hoogst afgeronde opleiding. Er is hierbij gebruik gemaakt van de ISCED-97. Voor huidig onderzoek is er onderscheid gemaakt in drie categorieën: laag, midden en hoog opleidingsniveau. Onder een laag opleidingsniveau vallen respondenten die geen educatie hebben gehad (ISCED 0) en respondenten die primair onderwijs (ISCED 1) en lager secundair onderwijs (ISCED 2) als hoogst afgeronde opleiding hebben. Onder midden vallen respondenten die hoger secundair (ISCED 3) of postsecundair onderwijs (ISCED 4) als hoogst afgeronde opleiding hebben. Respondenten die tertiair onderwijs of hoger hebben afgerond (ISCED 5 en hoger), behoren tot de groep met een hoog opleidingsniveau.

Controlevariabelen. Er zijn zes controlevariabelen meegenomen: geslacht, leeftijd, het wel of niet hebben van een partner, het wel of niet hebben van kinderen, inkomen en type contract. Cuñado en Pérez de Gracia (2012) vinden namelijk dat vrouwen over het algemeen gelukkiger zijn dan mannen. Ook noemen zij dat mensen met een hoger inkomen en meer zekerheid qua arbeidsstatus over het algemeen gelukkiger zijn. Daarnaast is een hogere leeftijd mogelijk geassocieerd met een verminderd geluksgevoel (Nikolaev & Rusakov, 2016). Volgens Vanassche, Swicegood en Matthijs (2013) hebben mensen met een partner over het algemeen een groter geluksgevoel, terwijl het hebben van kinderen negatief kan zijn voor het geluksgevoel.

Voor geslacht is de respondenten gevraagd aan te geven of ze man of vrouw zijn. Om de leeftijd te berekenen is er een variabele gevormd waarbij de geboortemaand en het geboortjaar worden afgetrokken van de datum van dataverzameling. Aangezien niet voor iedere respondent specifiek bekend is op welke datum de vragenlijst is ingevuld, is gekozen voor de startdatum van de dataverzameling, namelijk oktober 2014. Om te kijken of de respondent een partner heeft, is gevraagd of de respondent ten tijde van het invullen van de vragenlijst een relatie van ten minste drie maanden heeft. Om te kijken of de respondent kinderen heeft, is zowel gevraagd naar kinderen van de persoon waar de respondent mee samenwoont als kinderen van een persoon waar de respondent niet mee samenwoont.

Voor het inkomen is aan de respondenten gevraagd wat hun geschatte maandelijkse inkomen is van de afgelopen 12 maanden, waarbij de respondenten zelf het getal konden invullen. Hiernaast bestonden ook de opties ‘weet ik niet’ en ‘wil ik niet zeggen’. Antwoorden van €6000 of meer zijn niet meegenomen, vanwege de hoge onbetrouwbaarheid van deze gegevens. De overige antwoorden zijn onderverdeeld in de categorieën ‘minder dan €1500’ en ‘€1500 of meer’. Voor het type contract is aan de respondenten gevraagd welk type werkcontract zij hebben, met hierbij de keuze uit een vast contract, een contract voor een bepaalde tijd, een tijdelijk contract of geen schriftelijk contract. In het geval dat de respondent hier niks heeft ingevuld, wordt er vanuit gegaan dat deze vraag niet voor deze persoon van toepassing is.

Statistische analyse

Om de eerste en de tweede deelvraag te beantwoorden, zijn de beschrijvende statistieken van emotionele steun, zorg voor kinderen, praktische hulp, financiële hulp, aantal soorten hulp en het geluksgevoel uitgedraaid. Hiermee is gekeken in welke mate de respondenten sociaal kapitaal bezitten en in hoeverre er sprake is van een geluksgevoel bij de respondenten.

Voor het beantwoorden van de derde en vierde deelvraag, is er gebruik gemaakt van *ordinary least squares* regressies. De analyses zijn per meting van sociaal kapitaal uitgevoerd. In het eerste model is voor iedere vorm van sociaal kapitaal een enkelvoudige regressieanalyse uitgevoerd om te onderzoeken wat voor soort relatie er bestaat tussen deze vorm van sociaal kapitaal en het geluksgevoel, zonder controle variabelen. In het tweede model is gekeken of er sprake is van een modererend effect van opleidingsniveau in het verband tussen sociaal kapitaal en het geluksgevoel. Hiervoor zijn interactievariabelen aangemaakt door elke meting van sociaal kapitaal apart te vermenigvuldigen met de dummyvariabelen van elke opleidingscategorie (laag, midden, hoog). Hierdoor ontstonden er voor elke meting van sociaal

kapitaal drie interactievariabelen. Deze interactievariabelen zijn toegevoegd aan het voorgaande model. In het derde model zijn de controlevariabelen geslacht, leeftijd, het wel of niet hebben van een partner, het wel of niet hebben van kinderen, inkomen en type contract toegevoegd, om te kijken of hierdoor de relatie veranderd. De analyses zullen worden uitgevoerd in *IBM Statistical Package for the Social Sciences* (SPSS) 25.

Resultaten

Beschrijvende resultaten

De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 33 jaar met een range van 20 tot 57 jaar. Van de respondenten is 40.2% man. De overgrote meerderheid van de respondenten heeft een partner op het moment van deelname (85.3%) en 45.1% heeft kinderen. Ongeveer 30% van de respondenten heeft een maandelijks inkomen van minder dan €1500, tegenover 19.8% met een inkomen van minstens €1500. De overige respondenten wisten hun inkomen niet of wilde deze niet invullen. Van de respondenten met een contract heeft het grootste deel een vast contract (30.7%) gevolgd door een contract voor bepaalde tijd (25.2%), een tijdelijk contract (9.8%) en geen schriftelijk contract (0.9%). De meeste respondenten vallen qua hoogst afgeronde opleidingsniveau in de midden categorie (48.9%), gevolgd door een hoge opleiding (26.5%) en een lage opleiding (24.6%).

Om te kijken in hoeverre er sprake is van een geluksgevoel bij de respondenten zijn de beschrijvende statistieken van de variabele geluksgevoel opgevraagd. Hier komt naar voren dat de gemiddelde score wat betreft geluksgevoel 3.87 is met een standaarddeviatie van 0.70. Dit betekent dat de gemiddelde score op geluksgevoel tussen de score ‘niet gelukkig en niet ongelukkig’ en de score ‘gelukkig’ in ligt. De scores van de respondenten variëren van 1 (*ongelukkig*) tot 5 (*heel gelukkig*).

Om te kijken naar de mate waarin de respondenten sociaal kapitaal bezitten, zijn de beschrijvende statistieken van de verschillende variabelen van sociaal kapitaal opgevraagd. De respondenten ontvangen voor emotionele steun gemiddeld van de meeste mensen hulp, namelijk van 2.36 personen met een standaarddeviatie van 2.22. Het aantal personen varieert van 0 tot 14 personen. Voor de zorg voor kinderen ontvangen de respondenten van minder mensen hulp, gemiddeld van 0.41 personen met een standaardafwijking van 1.12. Het aantal personen varieert van 0 tot 9 personen. Wat betreft praktische hulp ontvangen de respondenten gemiddeld van 0.11 personen hulp met een standaarddeviatie van 0.55. Het aantal personen varieert van 0 tot 6 personen. Voor financiële hulp ontvangen de respondenten van de minste mensen hulp, met een gemiddelde van 0.09 personen met een standaarddeviatie van 0.49. Het

aantal personen varieert van 0 tot 6 personen. Als wordt gekeken naar de verschillende soorten hulp die de respondenten ontvangen, is te zien dat de respondenten gemiddeld ongeveer één soort hulp ontvangen ($M = 1.02$, $SD = 0.71$).

Tabel 1

Beschrijvende statistieken van de sample

	<i>n</i>	%	<i>M</i>	<i>SD</i>	min	max
Geluksgevoel	1129		3.87	0.70	1	5
Emotionele steun (aantal personen)	1129		2.36	2.22	0	14
Zorg voor kind (aantal personen)	1129		0.41	1.12	0	9
Praktische hulp (aantal personen)	1129		0.11	0.55	0	6
Financiële hulp (aantal personen)	1129		0.09	0.49	0	6
Aantal soorten hulp	1129		1.02	0.71	0	4
Hoogst afgeronde opleidingsniveau	1129		2.02	0.72	1	3
Laag	278	24.6				
Midden	552	48.9				
Hoog	299	26.5				
Geslacht						
Man	454	40.2				
Vrouw	675	59.8				
Leeftijd	1129		32.83	7.16	20	57
Partner						
Ja	963	85.3				
Nee	166	14.7				
Kind(eren)						
Ja	509	45.1				
Nee	620	54.9				
Inkomen	1129		1451.25	650.58	1	5000
Minder dan €1500	328	29.1				
€1500 of meer	223	19.8				
Weet niet/wil niet zeggen	578	51.2				
Contract type						
Vast contract	347	30.7				
Contract voor bepaalde tijd	284	25.2				
Tijdelijk contract	111	9.8				
Geen schriftelijk contract	10	0.9				
Niet van toepassing	377	33.4				

Resultaten multivariate regressie

Relatie tussen sociaal kapitaal en geluksgevoel. Uit tabel 2, continu model 1 blijkt dat er bij het gebruik van emotionele steun als continue variabele geen ondersteuning wordt gevonden voor de hypothese dat er een positieve relatie bestaat tussen emotionele steun en het geluksgevoel (H_1), $R^2 = .001$, $\beta = -.03$, $p = .316$. Aangezien maar een klein deel van de

respondenten hulp van veel verschillende mensen ontvingen en er hierdoor weinig variantie is, is na inspectie van de variabele besloten dat emotionele steun beter wordt gemeten door middel van een categorische variabele. Hierom is deze analyse herhaald, maar dan met emotionele steun gecategoriseerd in geen hulp, weinig hulp (van één of twee personen) of veel hulp (van drie of meer personen). In tabel 2, categorisch model 1 is te zien dat er een verband is tussen emotionele steun en het geluksgevoel, $R^2 = .005$, $\beta = -.07$, $p = .016$. Deze relatie is echter niet positief, zoals verwacht, maar negatief. Hoe meer emotionele steun de respondenten ontvangen, hoe lager hun geluksgevoel is. Dit effect blijft bestaan als de controlevariabelen worden toegevoegd, $\beta = -.10$, $p = .027$.

Tabel 2
Coëfficiënten ordinary least squares regressie emotionele steun en geluksgevoel

Variabele	Continu						Categorisch					
	Model 1		Model 2		Model 3		Model 1		Model 2		Model 3	
	β	SE	β	SE	β	SE	β	SE	β	SE	β	SE
Emotionele steun	-.03	0.01	-.03	0.01	-.01	0.01	-.07*	0.03	-.11*	0.04	-.10*	0.04
ISCED laag * emotionele steun			-.01	0.02	.01	0.02						
ISCED midden * emotionele steun			.	.	.	.						
ISCED hoog * emotionele steun			.00	0.01	-.01	0.01						
ISCED laag * geen steun									-.03	0.09	-.03	0.09
ISCED laag * weinig steun									-.07*	0.08	-.05	0.08
ISCED laag * veel steun									.01	0.09	.02	0.09
ISCED midden * geen steun									.	.	.	.
ISCED midden * weinig steun									-.02	0.06	-.01	0.06
ISCED midden * veel steun									.00	0.01	.00	0.01
ISCED hoog * geen steun									-.06	0.11	-.06	0.11
ISCED hoog * weinig steun									-.02	0.09	-.02	0.09
ISCED hoog * veel steun									.01	0.07	.01	0.07
Geslacht					-.04	0.05					-.03	0.05
Leeftijd					-.07*	0.00					-.07*	0.00
Inkomen					.05	0.03					.05	0.03
Wel/geen kind					-.01	0.05					-.01	0.05
Wel/geen partner					-.15***	0.06					-.14***	0.06
Contract status					.02	0.02					.02	0.02

Opmerking. * $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

Uit tabel 3 tot en met 5, continu model 1 komt naar voren dat er geen ondersteuning wordt gevonden voor een verband tussen sociaal kapitaal en geluksgevoel voor de overige vormen van hulp (H_1). Dit geldt voor zorg voor kinderen ($R^2 = .000$, $\beta = .03$, $p = .366$), praktische hulp ($R^2 = .000$, $\beta = .00$, $p = .907$) en financiële hulp ($R^2 = .001$, $\beta = -.03$, $p = .337$). Aangezien

maar een klein deel van de respondenten hulp van veel verschillende mensen ontvingen, is na inspectie van de variabelen zorg voor kinderen, praktische hulp en financiële hulp besloten dat deze beter worden gemeten door categorische variabelen. Hierom zijn deze analyses herhaald, maar dan met deze variabelen gecategoriseerd in geen hulp, weinig hulp (van één persoon) of veel hulp (van twee of meer personen). In tabel 3 tot en met 5, categorisch model 1 is te zien dat ook hier geen steun wordt gevonden voor de hypothese die stelt dat er een verband bestaat tussen zorg voor kinderen ($R^2 = .000$, $\beta = .03$, $p = .340$), praktische hulp ($R^2 = .000$, $\beta = .01$, $p = .777$) of financiële hulp ($R^2 = .000$, $\beta = -.03$, $p = .372$) en het geluksgevoel.

Tabel 3
Coëfficiënten ordinary least squares regressie zorg voor kinderen en geluksgevoel

Variabele	Continu						Categorisch					
	Model 1		Model 2		Model 3		Model 1		Model 2		Model 3	
	β	SE	β	SE	β	SE	β	SE	β	SE	β	SE
Zorg voor kinderen	.03	0.02	.04	0.03	.04	0.03	.03	0.03	.05	0.05	.04	0.05
ISCED laag * zorg voor kinderen			-.01	0.04	-.01	0.04						
ISCED midden * zorg voor kinderen			.	.	.	.						
ISCED hoog * zorg voor kinderen			-.03	0.04	-.02	0.04						
ISCED laag * geen steun									-.03	0.06	-.03	0.06
ISCED laag * weinig steun									-.04	0.21	-.04	0.21
ISCED laag * veel steun									-.01	0.15	-.01	0.15
ISCED midden * geen steun									.	.	.	.
ISCED midden * weinig steun									-.04	0.13	-.04	0.13
ISCED midden * veel steun									.00	0.00	.00	0.00
ISCED hoog * geen steun									-.02	0.06	-.03	0.06
ISCED hoog * weinig steun									-.08*	0.24	-.08**	0.24
ISCED hoog * veel steun									-.03	0.15	-.02	0.15
Geslacht					-.05	0.04					-.05	0.04
Leeftijd					-.07*	0.00					-.07*	0.00
Inkomen					.05	0.03					.05	0.03
Wel/geen kind					-.02	0.05					-.01	0.05
Wel/geen partner					-.15***	0.06					-.15***	0.06
Contract status					.02	0.02					.02	0.02

Opmerking. * $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

Tabel 4

Coëfficiënten ordinary least squares regressie praktische hulp en geluksgevoel

Variabele	Continu						Categorisch					
	Model 1		Model 2		Model 3		Model 1		Model 2		Model 3	
	β	SE	β	SE	β	SE	β	SE	β	SE	β	SE
Praktische hulp	.00	0.04	-.04	0.06	-.04	0.06	.01	0.06	.01	0.10	.00	0.10
ISCED laag * praktische hulp			.04	0.09	.04	0.09						
ISCED midden * praktische hulp			.	.	.	.						
ISCED hoog * praktische hulp			.04	0.09	.04	0.09						
ISCED laag * geen steun									-.01	0.05	-.01	0.05
ISCED laag * weinig steun									-.07*	0.24	-.06	0.24
ISCED laag * veel steun									-.02	0.29	-.02	0.28
ISCED midden * geen steun									.	.	.	.
ISCED midden * weinig steun									.04	0.21	.04	0.21
ISCED midden * veel steun									.00	0.00	.00	0.00
ISCED hoog * geen steun									-.04	0.05	-.04	0.05
ISCED hoog * weinig steun									.03	0.23	.04	0.23
ISCED hoog * veel steun									.01	0.32	.02	0.32
Geslacht					-.05	0.04					-.05	0.04
Leeftijd					-.07*	0.00					-.07*	0.00
Inkomen					.04	0.03					.04	0.03
Wel/geen kind					-.01	0.05					-.13	0.05
Wel/geen partner					-.15***	0.06					-.15***	0.06
Contract status					.02	0.02					.02	0.02

Opmerking. * $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

Tabel 5

Coëfficiënten ordinary least squares regressie financiële hulp en geluksgevoel

Variabele	Continu						Categorisch					
	Model 1		Model 2		Model 3		Model 1		Model 2		Model 3	
	β	SE	β	SE	β	SE	β	SE	β	SE	β	SE
Financiële hulp	-.03	0.04	-.03	0.06	-.04	0.06	-.03	0.06	-.04	0.10	-.04	0.10
ISCED laag * financiële hulp			.02	0.12	.02	0.12						
ISCED midden * financiële hulp			.	.	.	.						
ISCED hoog * financiële hulp			-.01	0.10	-.01	0.09						
ISCED laag * geen steun									-.03	0.05	-.03	0.05
ISCED laag * weinig steun									-.01	0.37	-.01	0.36
ISCED laag * veel steun									.02	0.41	.01	0.40
ISCED midden * geen steun									.	.	.	.
ISCED midden * weinig steun									-.01	0.26	.01	0.25
ISCED midden * veel steun									.00	0.00	.00	0.00
ISCED hoog * geen steun									.00	0.29	-.01	0.29
ISCED hoog * weinig steun									-.03	0.05	-.03	0.05
ISCED hoog * veel steun									-.01	0.21	-.01	0.21
Geslacht					-.05	0.04					-.04	0.04
Leeftijd					-.08*	0.00					-.07*	0.00
Inkomen					.05	0.03					.05	0.03
Wel/geen kind					-.01	0.05					-.01	0.05
Wel/geen partner					-.15***	0.06					-.15***	0.06
Contract status					.02	0.02					.02	0.02

Opmerking. * $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

Ook voor de hypothese die stelt dat er een verband bestaat tussen het aantal soorten ontvangen hulp en het geluksgevoel (H_1) wordt geen steun gevonden, zoals te zien is bij continu model 1 van tabel 6, $R^2 = .002$, $\beta = -.05$, $p = .098$. Ook deze variabele is na inspectie gecategoriseerd in geen hulp, weinig hulp (één of twee soorten hulp) of veel hulp (drie of vier soorten hulp). In tabel 6, categorisch model 1 is te zien dat hier geen steun wordt gevonden voor een verband tussen het aantal soorten hulp en het geluksgevoel, $R^2 = .003$, $\beta = -.06$, $p = .053$.

Tabel 6

Coëfficiënten ordinary least squares regressie aantal soorten hulp en geluksgevoel

Variabele	Continu						Categorisch					
	Model 1		Model 2		Model 3		Model 1		Model 2		Model 3	
	β	SE	β	SE	β	SE	β	SE	β	SE	β	SE
Aantal soorten hulp	-.05	0.03	-.03	0.04	-.03	0.04	-.06	0.05	-.08	0.07	-.06	0.07
ISCED laag * aantal soorten hulp			-.04	0.04	-.03	0.04						
ISCED midden * aantal soorten hulp			.	.	.	.						
ISCED hoog * aantal soorten hulp			-.02	0.04	-.01	0.04						
ISCED laag * geen steun									-.03	0.10	-.03	0.10
ISCED laag * weinig steun									-.02	0.06	-.01	0.06
ISCED laag * veel steun									-.04	0.28	-.04	0.28
ISCED midden * geen steun									.	.	.	.
ISCED midden * weinig steun									-.02	0.28	-.03	0.28
ISCED midden * veel steun									.00	0.00	.00	0.00
ISCED hoog * geen steun									-.05	0.12	-.05	0.12
ISCED hoog * weinig steun									-.02	0.06	-.02	0.06
ISCED hoog * veel steun									.04	0.23	.04	0.23
Geslacht					-.04	0.05					-.04	0.05
Leeftijd					-.08*	0.00					-.08*	0.00
Inkomen					.05	0.03					.04	0.03
Wel/geen kind					.00	0.05					-.01	0.05
Wel/geen partner					-.14***	0.06					-.14***	0.06
Contract status					.02	0.02					.01	0.02

Opmerking. * $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

Invloed van opleidingsniveau.

Emotionele steun. Om de hypothesen te toetsen die stellen dat voor mensen met verschillende opleidingsniveaus er een ander verband bestaat tussen emotionele steun en het geluksgevoel (H_2 t/m H_5), worden de interactievariabelen van opleidingsniveau toegevoegd aan continu model 1 van tabel 2. Uit continu model 2 van tabel 2 komt naar voren dat er geen steun wordt gevonden voor een interactie effect van opleidingsniveau, $R^2 = .001$, $p = .933$. Om te

kijken naar de *main effects* (niet hetzelfde als de *main effects* in het theoretisch kader) voor de verschillende opleidingsniveaus is er een *split sample* analyse uitgevoerd. Hieruit komt naar voren dat voor zowel respondenten uit de lage opleidingscategorie ($R^2 = .000$, $\beta = -.02$, $p = .767$) als voor respondenten uit de midden categorie ($R^2 = .003$, $\beta = -.06$, $p = .189$) en de hoge categorie ($R^2 = .000$, $\beta = .01$, $p = .815$) er geen steun is voor een verband tussen emotionele steun en het geluksgevoel. Als derde is er gekeken of opleidingsniveau een effect heeft op de relatie tussen de gecategoriseerde emotionele steun en het geluksgevoel. Hieruit komt naar voren dat er geen steun wordt gevonden voor een interactie effect, $R^2 = .005$, $p = .533$. Als wordt gekeken naar de effecten per groep is in categorisch model 2 van tabel 2 te zien dat respondenten met een laag opleidingsniveau die weinig emotionele steun ontvangen lager scores op geluksgevoel, $\beta = -.07$, $p = .047$. In categorisch model 3 van tabel 2 is echter te zien dat dit verband verdwijnt als de controlevariabelen worden toegevoegd.

Zorg voor kinderen, praktische hulp en financiële hulp. Uit continu model 2 van tabel 3 komt naar voren dat er geen steun wordt gevonden voor een interactie effect van opleidingsniveau op de relatie tussen zorg voor kinderen en het geluksgevoel, $R^2 = .000$, $p = .767$. Ook voor praktische hulp ($R^2 = .001$, $p = .590$) en voor financiële hulp ($R^2 = .001$, $p = .742$) wordt er geen steun gevonden voor een interactie effect van opleidingsniveau, zoals te zien is in continu model 2 van tabel 4 en tabel 5.

Om te kijken naar de *main effects* voor de verschillende opleidingsniveaus zijn er *split sample* analyses uitgevoerd. Hieruit komt naar voren dat voor zowel respondenten uit de lage opleidingscategorie ($R^2 = .002$, $\beta = .04$, $p = .515$) als voor respondenten uit de midden categorie ($R^2 = .001$, $\beta = .03$, $p = .450$) en de hoge categorie ($R^2 = .000$, $\beta = .01$, $p = .895$) er geen steun is voor een verband tussen zorg voor kinderen en het geluksgevoel. Voor praktische hulp is er ook geen steun voor een verband met het geluksgevoel voor zowel respondenten uit de lage opleidingscategorie ($R^2 = .002$, $\beta = -.05$, $p = .431$) als voor respondenten uit de midden categorie ($R^2 = .000$, $\beta = .01$, $p = .874$) en de hoge categorie ($R^2 = .001$, $\beta = .03$, $p = .555$). Ook voor financiële hulp is er geen steun voor een verband met het geluksgevoel voor zowel respondenten uit de lage opleidingscategorie ($R^2 = .000$, $\beta = .02$, $p = .742$) als voor respondenten uit de midden categorie ($R^2 = .001$, $\beta = -.04$, $p = .379$) en de hoge categorie ($R^2 = .002$, $\beta = -.05$, $p = .425$).

Als derde is er gekeken of opleidingsniveau een effect heeft op de relatie tussen de gecategoriseerde variabelen van sociaal kapitaal en het geluksgevoel. Hieruit komt naar voren dat er overall geen steun is voor een interactie effect voor zowel zorg voor kinderen ($R^2 = .008$, $p = .220$) als voor praktische hulp ($R^2 = .009$, $p = .197$) en financiële hulp ($R^2 = .002$, $p = .952$). Uit tabel 3, categorisch model 2 blijkt dat bij zorg voor kinderen echter wel steun wordt

gevonden dat mensen met een hoog opleidingsniveau en weinig ontvangen hulp lager scoren op geluksgevoel, $\beta = -.08$, $p = .011$. Uit tabel 3, categorisch model 3 blijkt dat dit effect blijft bestaan als de controlevariabelen worden toegevoegd, $\beta = -.02$, $p = .009$. Uit tabel 4, categorisch model 2 komt naar voren dat er bij praktische hulp wel steun wordt gevonden dat mensen met een laag opleidingsniveau die weinig praktische hulp ontvangen lager scoren op geluksgevoel, $\beta = -.07$, $p = .040$. Dit effect verdwijnt echter als de controlevariabelen worden toegevoegd, zoals te zien in tabel 4, categorisch model 3.

Aantal soorten hulp. Om de invloed van het opleidingsniveau op de relatie tussen aantal soorten hulp en het geluksgevoel te bepalen, worden de interactievariabelen van opleidingsniveau en aantal soorten hulp toegevoegd aan continu model 1 van tabel 6. Uit continu model 2 van tabel 6 komt naar voren dat er geen steun is gevonden voor een interactie effect van opleidingsniveau, $R^2 = .001$, $p = .536$. Uit de *split sample* analyse komt naar voren dat er geen steun is voor een verband tussen het aantal soorten ontvangen hulp en het geluksgevoel voor zowel mensen uit de lage opleidingscategorie ($R^2 = .009$, $\beta = -.09$, $p = .118$) als voor mensen uit de midden categorie ($R^2 = .002$, $\beta = -.05$, $p = .246$) en de hoge categorie ($R^2 = .000$, $\beta = .00$, $p = .978$). Uit tabel 6, categorisch model 2 komt naar voren dat er geen interactie effect van opleidingsniveau is in het verband tussen de gecategoriseerde aantal soorten hulp en het geluksgevoel, $R^2 = .005$, $p = .535$.

Controlevariabelen. In continu en categorisch model 3 van de tabellen 2 tot en met 6 is te zien dat de controlevariabelen geslacht, inkomen, het wel of niet hebben van kinderen en de contract status geen verband houden met het geluksgevoel. De variabelen leeftijd en het wel of niet hebben van een partner houden wel verband met het geluksgevoel. Dit geldt voor alle vormen van sociaal kapitaal, zowel bij de continue variabelen als bij de categorische. Hoe hoger de leeftijd van de respondenten, hoe lager hun geluksgevoel is. Daarnaast is het geluksgevoel voor respondenten met een partner hoger dan bij respondenten zonder partner. Beide resultaten komen overeen met eerder onderzoek (Nikolaev & Rusakov, 2016; Vanassche et al., 2013).

Conclusie en discussie

De centrale onderzoeksvraag in dit onderzoek luidde als volgt: ‘Wat is de relatie tussen sociaal kapitaal en het geluksgevoel bij Poolse migranten in Nederland en hoe wordt dit beïnvloed door opleidingsniveau?’ Deze vraag is beantwoord door middel van een kwantitatief onderzoek waarbij 1129 Poolse migranten in Nederland een vragenlijst hebben ingevuld.

Allereerst kwam naar voren dat, van de onderzochte vormen van sociaal kapitaal, emotionele steun het meest wordt ontvangen. De andere vormen van steun, namelijk zorg voor

kinderen, praktische hulp en financiële hulp, worden maar door weinig mensen ontvangen. Gemiddeld ontvangen de deelnemers ongeveer één soort hulp. Het aantal soorten ontvangen hulp varieert van helemaal geen ontvangen hulp tot het ontvangen van alle vier de soorten hulp. Daarnaast is gekeken naar het geluksgevoel van de Poolse migranten. Hieruit kwam naar voren dat het geluksgevoel van de respondenten over het algemeen genomen relatief hoog is. Hierbij variëren de scores van ongelukkig tot heel gelukkig.

De verwachting was dat er een positieve relatie bestaat tussen sociaal kapitaal en het geluksgevoel. Voor zorg voor kinderen, praktische hulp en financiële hulp wordt er echter geen verband met het geluksgevoel gevonden. Ook het aantal soorten ontvangen hulp houdt geen verband met het geluksgevoel. Dit is niet in lijn met de verwachtingen en het meeste voorgaande onderzoek (Chu et al., 2018; McMichael & Manderson, 2004; Prilleltensky, 2008; Wright, 2010). Het onderzoek van Leung, Kier, Fung, Fung en Sproule (2013) laat gelijksoortige resultaten zien, maar geeft geen verklaring voor het uitblijven van dit verband. Een verklaring kan zijn dat er maar weinig mensen waren die hulp ontvingen voor zorg voor kinderen ($M = 0.41$), praktische hulp ($M = 0.11$) en financiële hulp ($M = 0.09$). Dit komt mogelijk doordat de steekproef bestaat uit een relatief jonge groep mensen die in het algemeen in goede gezondheid verkeren, waardoor zij mogelijk minder vaak hulp nodig hebben. Doordat er maar weinig mensen zijn die hulp ontvangen, is er weinig variantie voor deze variabelen, waardoor er minder snel een duidelijk verband gevonden wordt (Field, 2017).

Gezien het feit dat het aantal soorten ontvangen hulp de som is van de vier verschillende vormen van sociaal kapitaal en drie van deze vormen weinig variantie hebben, is er ook relatief weinig variantie voor het aantal soorten ontvangen hulp. Dit zou mogelijk kunnen verklaren waarom ook hier geen verband met het geluksgevoel is gevonden. Een andere mogelijkheid is de manier waarop sociaal kapitaal gemeten is in de huidige studie, namelijk door te kijken naar de ontvangen hulp. In veel onderzoeken wordt sociaal kapitaal niet gemeten aan de hand van ontvangen hulp, maar aan de hand van de sterkte van sociale banden of perceptie van beschikbare ondersteuning, wat voor andere resultaten kan zorgen (Kawachi & Berkman, 2001; Puntcher et al., 2014; Sobel, 2002).

Emotionele steun lijkt wel verband te houden met het geluksgevoel, maar niet op de manier die verwacht werd. Een hogere mate van ontvangen emotionele steun hangt samen met een verminderd geluksgevoel, in plaats van met een verhoogd geluksgevoel. Ook dit gaat in tegen een groot deel van het bestaande onderzoek (Chu et al., 2018; McMichael & Manderson, 2004; Prilleltensky, 2008; Wright, 2010). Een mogelijke verklaring voor dit negatieve verband

kan worden gevonden in het onderzoek van Leung en collega's (2013). Hierin wordt benoemt dat mensen die veel emotionele steun ontvangen wellicht personen zijn die te maken hebben met moeilijkheden in hun leven en hierom de emotionele steun meer nodig hebben. Deze moeilijkheden kunnen er op hun beurt weer voor zorgen dat het geluksgevoel lager ligt. Gezien de cross-sectionele aard van de data is het lastig om causaliteit te bepalen. Een andere mogelijke verklaring kan gevonden worden in het verschil tussen ervaren steun en daadwerkelijk ontvangen steun (Reinhardt, Boerner, & Horowitz, 2006). Waar het idee dat je hulp kan ontvangen geruststellend kan zijn, kan daadwerkelijk steun ontvangen ook nadelig zijn, doordat men het gevoel kan krijgen een last te zijn voor anderen. In veel onderzoeken wordt sociaal kapitaal niet gemeten aan de hand van ontvangen hulp, maar aan de hand van de sterkte van sociale banden of perceptie van beschikbare ondersteuning, wat voor andere resultaten kan zorgen (Kawachi & Berkman, 2001; Puntcher et al., 2014; Sobel, 2002). Een derde verklaring voor het uitblijven van het verwachte resultaat kan zijn dat er sprake is van een niet-lineair verband tussen emotionele steun en het geluksgevoel. Als er sprake is van een niet-lineaire relatie, dan komt dit niet naar voren bij het uitvoeren van een lineaire regressie.

Ten derde was er de verwachting dat er een interactie effect van opleidingsniveau is voor het verband tussen sociaal kapitaal en het geluksgevoel. Voor geen van de vormen van sociaal kapitaal is er echter een interactie effect gevonden van het opleidingsniveau. Dit komt overeen met eerdere onderzoeken die stellen dat er geen of slechts een klein effect is van opleiding op het geluksgevoel (Michalos, 2008). Er werd verwacht dat een verbeterde leefsituatie in het vestigingsland een positieve invloed zou hebben op het geluksgevoel voor mensen met een lage opleiding, maar mogelijk is deze verbeterde leefsituatie niet doorslaggevend voor het geluksgevoel. Wright (2010) geeft aan dat de toegenomen kansen na migratie kunnen worden overschaduwed door verschillende obstakels, zoals gemis van familie en een verlies van autonomie. Daarnaast is ook niet met zekerheid te zeggen dat voor de migranten uit huidig onderzoek er ook daadwerkelijk een duidelijke verbetering van de leefsituatie heeft plaatsgevonden na de migratie. Verder werd er verwacht dat het mogelijke statusverlies na de migratie voor migranten met een hoge opleiding nadelig zou zijn voor hun geluksgevoel, maar ook hiervoor kan niet met zekerheid worden gezegd dat dit van toepassing is voor de migranten uit huidig onderzoek. Mogelijk dat hierdoor niet de verwachte resultaten zijn gevonden.

Ondanks dat er geen interactie effect van de hoogst afgeronde opleiding is gevonden, komt wel naar voren dat voor mensen met een laag opleidingsniveau het ontvangen van weinig emotionele steun of weinig praktische steun een grotere impact heeft op het geluksgevoel dan

voor andere groepen. Kawachi en Berkman (2001) geven hier een mogelijke verklaring voor. Zij benoemen in hun onderzoek dat mensen met een lagere socio-economische status over het algemeen minder kans hebben om steun te ontvangen en dat zij een disproportioneel grotere last dragen van betrokkenheid in het netwerk. Een andere verklaring is een verschil in het zoeken van extra steun buiten het netwerk, zoals professionele hulp. Het zoeken van externe hulp kan compenseren voor het ontbreken van hulp uit het netwerk. Uit het onderzoek van Picco en collega's (2016) komt echter naar voren dat er verschillen bestaan in de houding wat betreft het zoeken van externe hulp. Mensen met een lagere opleiding staan over het algemeen minder open voor het zoeken van professionele hulp en daarnaast hebben zij een grotere voorkeur om problemen zelf op te lossen. Mogelijk dat dit verklaard wordt door minder kennis over opties voor professionele hulp.

Als laatste komt er naar voren dat het ontvangen van weinig zorg voor kinderen een grotere impact heeft op het geluksgevoel voor hoog opgeleide mensen. Dit kan mogelijk verklaard worden aan de hand van het *work-family conflict*. Dit heeft betrekking op een situatie waarin de druk van het werk en de druk van het gezinsleven niet goed te verenigen zijn (Schieman & Glavin, 2011). Uit onder andere het onderzoek van Schieman en Glavin (2011) komt naar voren dat er bij mensen met een hogere opleiding vaker sprake is van een *work-family conflict*, omdat zij vaker te maken hebben met grote druk op werk en het vervagen van grenzen tussen werk en gezin. Hierdoor kan het ontbreken van veel steun met betrekking tot zorg voor kinderen een grotere impact op het geluksgevoel hebben voor deze groep.

Voor de interpretatie van de resultaten is het belangrijk rekening te houden met een paar zaken. Allereerst is er sprake van een relatief lage *response rate*, namelijk 51.4%. Dit kan mogelijk invloed hebben op de resultaten. Bij veel non-respons kan er een vertekend beeld ontstaan van de populatie, aangezien mogelijk niet iedereen goed vertegenwoordigd is (Bryman, 2015). Wel moet hierbij genoemd worden dat de *response rate* van huidig onderzoek een van de hoogste is als wordt gekeken naar onderzoeken die gedaan zijn naar de Poolse populatie in Nederland waarbij het BRP is gebruikt (Karpinska et al., 2016). Daarnaast is er enkel gekeken naar het geluksgevoel na de migratie en niet naar de situatie vóór de migratie. Mogelijk is er een selectie effect voor migratie. Er is bekend dat mensen met een intentie om te migreren over het algemeen een lager geluksgevoel hebben dan mensen zonder migratie intenties (Graham & Markowitz, 2011). Hierdoor is niet duidelijk wat voor effect de migratie zelf heeft op het geluksgevoel.

Tegenover deze kritiekpunten staan echter ook positieve punten. Allereerst is er sprake van een relatief grote steekproef, namelijk 1129 respondenten. Een grote steekproef heeft als

voordelen dat de waarden uit de analyses nauwkeuriger zijn en dat er een kleinere foutmarge is (Field, 2017). Daarnaast hebben de respondenten de vragenlijst zelf online ingevuld met een unieke code. Hierdoor zijn de antwoorden niet te herleiden naar individuele personen en wordt de anonimiteit van de respondenten gegarandeerd. Door deze pseudoanonimiteit zijn mensen geneigd eerlijker te antwoorden, waardoor de respons *bias* wordt geminimaliseerd.

De bevindingen uit deze studie hebben verschillende implicaties op zowel wetenschappelijk als op maatschappelijk gebied, waaronder voor de beleidsvorming. Zo komt er in de Rijksbegroting van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2018) naar voren dat er van wordt uitgegaan dat mensen een beroep doen op hun omgeving voor het ontvangen van steun alvorens zij een beroep doen op professionele hulp. Huidig onderzoek laat echter zien dat deze hulp uit de direct omgeving niet altijd het effect heeft waar vanuit wordt gegaan, oftewel omdat mensen maar weinig beroep doen op hulp uit de omgeving oftewel omdat het ontvangen van hulp ook negatieve gevolgen met zich mee kan brengen, zoals een verminderd geluksgevoel. Dit zijn zaken die van belang zijn om mee te nemen in toekomstige beleidsvorming. Zoals eerder genoemd is het grootste deel van de mensen die in de afgelopen jaren naar Nederland zijn gemigreerd afkomstig uit Polen, waardoor de uitkomsten van dit onderzoek zeker ook relevantie hebben op dit gebied (Karpinska & Dykstra, 2018).

Naast implicaties op maatschappelijk gebied kunnen er op basis van de gevonden resultaten aanbevelingen worden gedaan voor vervolgonderzoek. Allereerst is het nuttig om in vervolgonderzoek te kijken of er mogelijk sprake is van een niet-lineair verband tussen sociaal kapitaal en het geluksgevoel. Ten tweede is het interessant om in vervolgonderzoek te kijken naar zowel de situatie voor als na de migratie, om te bekijken wat de invloed van de migratie zelf is en of er verschillen zijn waar te nemen in de invloed van de migratie voor verschillende groepen. Ten derde kan er mogelijk in vervolgonderzoek onderscheid worden gemaakt tussen ontvangen hulp van verschillende soorten personen, zoals familie of vrienden, om te kijken of er verschillen zijn waar te nemen in de invloed op het geluksgevoel.

Concluderend kan worden gesteld dat het ontvangen van hulp niet per definitie ook zorgt voor een verhoogd geluksgevoel, waar in de praktijk echter wel vaak vanuit wordt gegaan. Het is hierom van belang dat zaken als deze niet direct voor waar worden aangenomen, maar dat er met een kritische blik naar gekeken wordt.

Literatuurlijst

- Berkman, L. F., & Glass, T. (2000). Social integration, social networks, social support, and health. In L. F. Berkman & I. Kawachi (Eds.), *Social Epidemiology* (pp. 137-173). Oxford, VK: Oxford University Press.
- Berkman, L. F., Glass, T., Brissette, I., & Seeman, T. E. (2000). From social integration to health: Durkheim in the new millennium. *Social Science & Medicine*, 51, 843-857. doi: 10.1016/S0277-9536(00)00065-4
- Bradley, D. E., & Van Willigen, M. (2010). Migration and psychological well-being among older adults: A growth curve analysis based on panel data from the Health and Retirement Study 1996-2006. *Journal of Aging and Health*, 22, 882-913. doi: 10.1177/0898264310368430
- Bryman, A. (2015). *Social Research Methods*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Cederberg, M. (2012). Migrant networks and beyond: Exploring the value of the notion of social capital for making sense of ethnic inequalities. *Acta Sociologica*, 55, 59-72. doi: 10.1177/0001699311427746
- Chu, Y., Shen, C., & Yang, J. (2018). Country-level bonding, bridging, and linking social capital and immigrants' life satisfaction. *Applied Research Quality Life*, 13, 745-759. doi: 10.1007/s11482-017-9556-1
- Cuñado, J., & Pérez de Gracia, F. (2012). Does education affect happiness? Evidence for Spain. *Social Indicators Research*, 108, 185-196. doi: 10.1007/s11205-011-9874-x
- Favell, A. (2008). The new face of East-West migration in Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34, 701-716. doi: 10.1080/1369183X.2018.1485204
- Field, A. P. (2017). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics*. London, UK: Sage.
- Fihel, A., Kaczmarczyk, P., & Stefańska, R. (2012). Recent trends in international migration in Poland. *Central and Eastern European Migration Review*, 1, 69-90.

- Graham, C., & Markowitz, J. (2011). Aspirations and happiness of potential Latin American immigrants. *Journal of Social Research & Policy*, 2, 9-25.
- International Chamber of Commerce/European Society for Opinion and Market Research (2008). *ICC/ESOMAR internationale code voor markt- en sociaalwetenschappelijk onderzoek*. Verkregen van https://moa04.artoo.nl/clou-moaweb-images/images/bestanden/pdf/ICCESOMAR_CODE_NL.pdf
- Karpinska, K., & Dykstra, P. A. (2018). Intergenerational ties across borders: A typology of the relationships between Polish migrants in the Netherlands and their ageing parents. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. doi: 10.1080/1369183X.2018.1485204
- Karpinska, K., Fokkema, T., Conkova, N., & Dykstra, P. A. (2016). *Codebook of the Families of Poles in the Netherlands (FPN) survey, wave 1, version 1*. doi: 10.17026/dans-zep-et7y
- Kawachi, I., & Berkman, L. F. (2001). Social ties and mental health. *Journal of Urban Health*, 78, 458-467. doi: 10.1093/jurban/78.3.458
- Leung, A., Kier, C., Fung, T., Fung, L., & Sproule, R. (2013). Searching for happiness: The importance of social capital. In A. Delle Fave (Ed.), *The exploration of happiness: Present and future perspectives*. Dordrecht, Nederland: Springer.
- McGhee, D., Heath, S., & Trevena, P. (2012). Dignity, happiness and being able to live a ‘normal life’ in the UK – An examination of post-accession Polish migrants’ transnational autobiographical fields. *Social Identities*, 18, 711-727. doi: 10.1080/13504630.2012.709002
- McMichael, C., & Manderson, L. (2004). Somali women and well-being: Social networks and social capital among immigrant women in Australia. *Human Organisation*, 63, 88-99. doi: 10.17730/humo.63.1.nwlpjdj4d4l9756l
- Michalos, A. C. (2008). Education, happiness and wellbeing. *Social Indicators Research*, 87,

347-366. doi: 10.1007/s11205-007-9144-0

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2018, 18 september). Volksgezondheid,

Welzijn en Sport Rijksbegroting 2019. Geraadpleegd van

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/begrotingen/2018/09/18/xvi->

volksgezondheid-welzijn-en-sport-rijksbegroting-2019

Nikolaev, B., & Rusakov, P. (2016). Education and happiness: An alternative hypothesis.

Applied Economics Letters, 23, 827-830. doi: 10.1080/13504851.2015.1111982

Nikolic-Ristanovic, V. (2014). Making people happy is the best crime prevention: Towards

happy-making criminology. *European Journal of Criminology*, 11, 401-409. doi:

10.1177/1477370814536323

Oswald, A. J., Proto, E., & Sgroi, D. (2015). Happiness and productivity. *Journal of Labor*

Economics, 33, 789-822. doi: 10.1086/681096

Picco, L., Abidin, E., Chong, S. A., Pang, S., Shafie, S., Chua, B. Y., ... Subramaniam, M.

(2016). Attitudes toward seeking professional psychological help: Factor structure and

socio-demographic predictors. *Frontiers in Psychology*, 7, 1-10. doi:

10.3389/fpsyg.2016.00547

Porter, M., & Haslam, N. (2005). Predisplacement and postdisplacement factors associated

with mental health of refugees and internally displaced persons. *Journal of the American*

Medical Association, 294, 602-612. doi: 10.1001/jama.294.5.602

Prilleltensky, I. (2008). Migrant well-being is a multilevel, dynamic, value dependent

phenomenon. *American Journal of Community Psychology*, 42, 359-364. doi:

10.1007/s10464-008-9196-6

Puntscher, S., Hauser, C., Walde, J., & Tappeiner, G. (2015). The impact of social capital on

subjective well-being: A regional perspective. *Journal of Happiness Studies*, 16, 1231-

1246. doi: 10.1007/s10902-014-9555-y

- Putnam, R. (2007). E Pluribus Unum: Diversity and community in the twenty-first century. The 2006 Johan Skytte prize lecture. *Scandinavian Political Studies*, 30, 137-174. doi: 10.1111/j.1467-9477.2007.00176.x
- Reinhardt, J. P., Boerner, K., & Horowitz, A. (2006). Good to have but not to use: Differential impact of perceived and received support on well-being. *Journal of Social and Personal Relationships*, 23, 117-129. doi: 10.1177/0265407506060182
- Ryan, L., Sales, R., Tilki, M., & Siara, B. (2008). Social networks, social support and social capital: The experiences of recent Polish migrants in London. *Sociology*, 42, 672-690. doi: 10.1177/0038038508091622
- Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 1069-1081.
- Schieman, S., & Glavin, P. (2011). Education and work-family conflict: Explanations, contingencies and mental health consequences. *Social Forces*, 89, 1341-1362. doi: 10.2307/41290132
- Sobel, J. (2002). Can we trust social capital? *Journal of Economic Literature*, 40, 139-154. doi: 10.1257/0022051027001
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2018). *Bouwend aan een toekomst in Nederland: De leefsituatie van Poolse migranten die zich na 2004 hebben ingeschreven*. Verkregen van https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2018/Bouwend_aan_een_toekomst_in_Nederland
- Steinmann, J. P. (2018). The paradox of integration: Why do higher educated new immigrants perceive more discrimination in Germany? *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44, 1-24. doi: 10.1080/1369183X.2018.1480359
- Stephoe, A., Deaton, A., & Stone, A. A. (2014). Subjective wellbeing, health, and ageing. *The*

Lancet, 385, 640-648. doi: 10.1016/S0140-6736(13)61489-0

Vannasche, S., Swicegood, G., & Matthijs, K. (2013). Marriage and children as a key to happiness? Cross-national differences in the effects of marital status and children on well-being. *Journal of Happiness Studies*, 14, 501-524. doi: 10.1007/s10902-012-9340-8

Wright, K. (2010). 'It's a limited kind of happiness': Barriers to achieving human well-being among Peruvian migrants in London and Madrid. *Journal of the Society for Latin American Studies*, 29, 367-383. doi: 10.1111/j.1470-9856.2010.00412.x

Xu, Y. (2019). Role of social relationship in predicting health in China. *Social Indicators Research*, 141, 669-684. doi: 10.1007/s11205-017-1822-y